

alter. Die intellektuelle Oberschicht des Mittelalters ist freilich tanzfeindlich und tanzfremd, wird aber tänzerisch, sobald sie sich an die Massen wendet. Die Liturgie wird den Massen erst durch die bewegte Geste, nicht durch das unverständliche lateinische Wort zugänglich. Zum Drama wird die Liturgie, wo die dramatische Bewegung beginnt. Die Gestik des liturgischen Dramas und anfänglich des Mysteriums ist gebunden, typisiert, wie die Liturgie, und gestaltet sich erst allmählich zum realistischen Spiel des 15. Jahrhunderts. Neben der Liturgie wahrt noch ein anderes Element das Mittelalter hindurch den dramatischen Tanz: der Jokulator, der Jongleur, der Spielmann oder wie immer er heissen möge. Dieser Mime führt einerseits die altrömische Überlieferung fort, erhält andererseits die vorchristliche religiöse Tanzübung des Volkes in der Erinnerung. Mit Ende des Mittelalters nimmt das geistliche Spiel diese Berufs-komödianten immer mehr in seinen Verband auf, und das bezeichnet zugleich das Ende des kollektiven Schauspiels. Das neuzeitliche Drama wird vom Bewegungsspiel zur Wortkunst. Im naturalistischen Drama des 19. Jahrhunderts herrscht das Wort vor, und die Bewegung spielt nur mehr eine untergeordnete Rolle. Sobald aber die Bühne wieder mit erhöht dynamischen Mitteln arbeiten und sich an die Massen wenden wollte, musste sie die gesteigerte Bewegung, den Tanz heranziehen. Das neue Drama, das die Tribüne des Kollektivums werden will, wird nur auf das Spiel des motorisch gebildeten, tänzerischen Schauspielers bauen können.

MACBETH*

Fojtott, fenyegető és vérpárás a Macbeth-tragédia levegője, nagyobb mértékben, mint a nagy tragédiák közül bármelyiké. Az alaphangot az első felvonás első színében a három boszorkány adja meg, akik „dörgés-, villám-, záporárban“ jönnek össze. De nem csak három boszorkány szerepel itt, hanem az összes boszorkányok nagymester-nője, az éj királynője, minden gonosz varázslat tudója, a bős Hekathe is. Ezek a természetfölötti lények csepegtetik bele a bűn mérgét az emberi lelkekbe. Ezek fogják kifordítani való természetéből Macbethet is. Zordon és energikus bírálói, mint Doktor Samuel Johnson, „Macbeth“-et tartják Shakespeare leghatalmasabb remekművének. Ez nagyon érthető, mert benne feszülnek a legnagyobb szenvedélyek, a legvéresebb elhatározások és a legkegyetlenebb gonosztettek. És mégis meg kell állapítanunk, hogy Macbeth eredendő természete szerint nem vad és nem gonosz, bár ha nem is oly finoman csiszolt és választékos lélek, mint Hamlet, akivel egyik nagyon elmés kritikusa Frank Harris, összehasonlította. Kétségtelen, hogy az első felvonásban Lord Macbeth mint gondolkodó, fontolgtató, lehetőségeket mérlegelő ember jelenik meg előttünk és ezt a benyomásunkat későbbben is csak lassan változtatják meg a drámai cselekmény fordulatai. Mikor a kietlen skót pusztaságban Banquoval együtt meglátja és meghallja a három boszorkány

* A szerzőnek „Shakespeare“ című sajtó alatt levő kötetéből.

homályos jóságait, akkor lelkében már szunnyadnia kell a nagyravágyásnak, amely később bűnből bűnbe fogja ragadni. De ez a nagyravágyás még egészen ártatlan. Azok a méltóságok és díszek, amelyekről egész sor élő és hatalmon levő ember választja el, csak mint platói eszmék élhetnek szívében. Szépek, de elérhetetlenek. Hogy a vágyból akarás izmosodjék és az akarás cselekvéssé válódjék át, ahhoz Macbethnek külső ösztökélésre van szüksége, természetfeletti hatalmakra. A boszorkányok homályos, de vérperzselő jóslataira és a Lady sarkantyúzására. A boszorkányok úgy köszöntötték őt, mint Glamis, Cawdor thánját és leendő királyát. Szinte csodaszamba megy, hogy az első két méltóságot mily gyorsan éri el, gyorsan, de büntelenül. Glamis és Cawdor thánjai eltávolodtak az útjából. Tehát kettő betelt már a jóslatok közül. Természetes, hogy Macbeth kezd hinni a boszorkányokban, de ez a hite még nem elég erős. A hiten még egyelőre erőt vesz a kételkedés. Talán már gondol rá, hogy a harmadik jóslat is mennél hamarabb valóra váljék. De ő maga egy lépést sem tesz érte. „A sors, ha akar királynak: jó, tegyen királlyá! De úgy, hogy én ne is mozduljak érte.“ Annál kevésbé volna hajlandó a cselekvésre, mert őt az agg Duncan királyhoz nemcsak az alattvalói hűségnek és szolgálatnak, hanem a személyes lekötelezettségnek a kapesai is fűzik. Az öreg király sir örömeiben, hogy olyan hősi vezérei és segítőtársai vannak, mint Macbeth.

Ugy látszik, hogy a Ladyben erősebb az eltökélés és mohóbb a nagyravágyás, mint férjében. Amikor Macbeth levelét olvassa, amelyben ez értesíti a boszorkányok jóslatáról, csak azon aggódik, hogy férje nem lesz elég erős arra az elhatározásra, hogy a királyt eltegye láb alól. „Természeted aggaszt csak, — abban több a szeretet édes teje, mintsem a rövid utat választanád. Vágynál nagy lenni, van becsvágy szívedben: ó, de nincs vele kellő gonoszság. Mit szívből akarsz, szentül akarnád; csalva játszni nem és hamisan nyerni mégis.“ Lehet zordonnak és kegyetlennek nevezni azt az embert, akit legtüzetesebb ismerője, a tulajdon felesége vádol meg azzal, hogy sok benne a természet édes teje.

A sors kezére játszik Macbethnek, Duncan király maga kínálkodik kastélyába szálló vendégnek. Inverness-t olyan tiszteség éri, amelyért a királynak csak újabb hála jár. Nincs hely széles Skóciában, ahol az agg Duncan biztosabbnak kell, hogy érezze magát mint Invernessben: házigazdája lekötelezettje, alattvalója az, aki őt vendégli. Mind csupa gátlás, melyhez még hozzá járulnak a lelkiismeret mardosó skorpiói.

Ha végrehajtva, azzal vége volna,
 Jó volna gyorsan végre hajtani.
 Ha gyilkom a következéseket
 Fölgombolyítani bírná és hálójában
 Fogná meg a sikert, — ha egy csapással
 Végezve volna minden, itt, csak itt
 E földi partnak zátonyán: — a tulsót
 Könnyen veszem. De ily esetben már
 Itt ér el az ítélet; mert alig
 Adók a véres leckék, — visszavág
 A tanító fejére.

És tovább:

Ő itt

Kétszerte bizton van: először is. mert
Rokon vagyok s alattvaló, — elég ok
Már tettem ellen; aztán gazda is,
Kinek ki kén a gyilkost zárni, nemhogy
Még maga fenjen kést. — Különben is
E Duncan oly szelíd volt trónusán,
Tisztében oly hív, hogy erényei,
Mint trombita nyelvű angyalok bosszút
S elkárhozást kiáltnak gyilkosára.

És ami rá nézve a legdöntőbb, nincs sarkantyúja e szándékot sürgetni más, mint a nagyravágyás, amely könnyen túlugrik célján és a másik oldalon földre pottyanhat. Aki így gondolkodik, az nem kész gyilkos. Annak lelkében a gátló momentumok éppen olyan uralkodó szerepet játszanak, mint akár Hamletében, mikor Claudiust imádkozás közben találja. Azonban a monológnak a Lady érkezése szakít véget. Macbeth határozatlanul bár, de kijelenti, hogy jobbnak tartja, ha a dologban nem megy tovább. Meggondolta az egészet. A király csak a mi- nap tüntette ki, növelte hírét és rangját. Ezeket a javakat nem szabad könnyelműen elhajítani. És most a Lady kezdi meg szerepét. Egyre tüzei, korholja, lanyhának és gyávának nevezi, sőt hitvesi hűségét is maró gúnyal vonja kétségbe. „Jó, mától fogva csak ilyennek tartom a szerelmed is.“ Macbeth még védekezik. Ő is meri azt, amit ember merhet, aki ennél többet mer, az már nem is ember. De a Ladynek mindenre van felelete: Hát akkor, amikor a gyilkosságot tervezted nem ember voltál, hanem vadállat. Ellenkezőleg, addig voltál ember és férfi, amíg nagyra törtél. Mikor leveledet megírtad, úgyszólván a levegőbe beszéltél. A tett végrehajtására nem volt sem hely, sem alkalom. Most önként kínálkozik minden, és erre Te elalélsz. És most a Ladynek egy olyan vallomása következik, amely hívebben jellemzi minden egyébbnél és amelyből lelke mélyéig megismerjük ezt az emberfeletti erőt, ezt az emberalatti érzésvilágot.

Én szoptattam és tudom, mily
Édes szeretnünk a szopó picinyt;
De kiragadtam voln' emlőimet lágy
Szájából és szétzúztam voln' fejét,
Ha úgy fogadtam volna, mint te ezt,
Hogy megteszed.

Macbeth még mindig aggodalmaskodik: „S ha rajta vesztenénk“. De a Lady az utolsó kétséget is kiveri fejéből. Ő majd leitatja a két szolgálattévő kamarást, aztán elbánnak a védtelen királlyal és mindent rá fognak kenni özöire. Macbeth meg van győzve. Csodálattal néz föl feleségére és elragadtatásának ezekkel a jellemző szavakkal ad kifejezést: „Te csak fiút szüelj! Mert e rendületlen anyag csak férfinak való.“

A második felvonásban az események rohamosan követik egymást. Az első színben Banquo és fia, Fleance, lépnek föl, majd Macbeth jő, aki barátjától hallja, hogy a király dús ajándékot küldött Mac-

beth cselédségének és egy drágakövet szeretett háziasszonyának. Macbeth kéri Banquot, hogy egy későbbi időben beszélgessenek mindarról, amit közösen hallottak a három boszorkánytól. Most Macbeth egyedül marad a színen. Ilyenkor Shakespeare, mint ahogy Hamletben láthattuk, kitárja hősének lelkét, belévilágít legbenső rejtekeibe és elmondhatja vele a magánosság perceiben azt, amit a hős talán önmagának sem mondana el. Macbeth lelke elvesztette egyensúlyát. Már túl van a habozáson és fontolgatáson is. Már lebirta szívében azokat a gyengéd érzéseket, amelyet királyához, csakhamar leendő áldozatához kötötték. Amint elvesztette lába alól a tisztaság és tisztesség talaját, elméje meginog és agyát gyötrő látomások kísértik. Ezek a víziók szokatlanul élesek, csaknem kézzel foghatók. Akinek ilyen víziói vannak, az már közel jár az örülethez:

Tör az, mit ott látok? Kezem felé
Fordítva markolatja. — Még se bírlak
Megkapni, bárha látlak szüntelen.
Hát semmi érzék a szemem kívül
Ném foghat-é meg, szörnyű kép? Avagy
Csak képzeletnek töre, csalfa rém,
Hőség-nyomott velóm szülötte vagy?
— S mindegyre látlak mégis, oly való-
Alakban, mint ezt, melyet im kirántok.
Te vezetsz az úton, a melyen megyek,
S ily fegyver ép — a melyért nyult kezem.
Szemem más érzékim bolondja csak,
Vagy többet ér mindennél; mert egyre látja!
S a vas — s a markolat — vércsöppeket
Mutat, mik eddig nem valának ott.
Nem! semmi sincs. A véres munka áll
Szemem előtt csak... Most a fél világ
Holtul hever, s altába rémes álmok
Kísértik. A boszorka had udvarol
A sápadt Hecaténak. A szikár
Orgyilkolás, felkötve ordító
Előörse, a farkas által lopva jó,
Vérfertőző Tarquin lépésivel,
A cél felé, mint a kísértet. — Oh, te
Nyugodt, szilárd föld, léptem meg ne halld,
Hol jár, — nehogy a kő holjártomat
Kifecsegye és az éjtől elvegye
Bus némasága iszonyát, mely ép
Céломhoz illik! — Míg fenyegetőzőm:
Ő él! — A szó hideg a tett hevéhez.
Megyek, — s megvan.

Ezt az elszántságtól és rettegetől széjjelszaggatott nyelvet csak az beszéli, aki már készen van a tetre, de már előre érzi egyúttal véres cselekedetének szörnyű következményeit. Rövid szünet, mire a Lady kijön, addigra Macbeth végrehajtotta a gyilkosságot. Macbeth irtózáttal beszéli el a tett részleteit. A két ór közül az egyik álmában kacagott, a másik gyilkost kiáltott, egymást fölriasztották, aztán egy imádságot mormoltak és az egyik áment mondott reá. Ő is szeretett volna áment mondani, de a szó torkánakadt. Most ez is megdöbbeneti. Hisz neki

volna legnagyobb szüksége az ég irgalmára. Mért nem tudott mégsem imádkozni, mint ahogy Claudius király térdepelve próbálkozik az imádsággal — hiába: „Fölszárnyal a szó, eszme lenn marad, szó eszme nélkül mennybe sohse hat.“ De Macbeth még szörnyebben össze van zúzva mint Claudius, mert az ő imádkozása a kimondott szóig se tud eljutni. A Lady igyekszik megnyugtatni és csillapítani. Ha már a tett megtéve van, akkor nem szabad tépelődni rajta, mert az ember beleőrülhet. De Macbeth nem tud ura lenni a lelkét megrendítő vízióknak. Most egy új hallucinációja van, amely egészen idegenül érint bennünket: Valóságos lírai költemény az álomról, egy frissen sült gyilkos ajakán:

Ugy rémlett nekem, hogy
Egy hang kiálta: „Ne alugyatok!
Mabeth az álmot meggyilkolja!“ — Az
Ártatlan álmot; álmot, mely a gond
Kuszált szövedékét kibontja; mely
Minden nap élének halála; — bűk
Füldője; sebzett szívek balszama;
A nagy természet Másod-étsora,
Főtápszerünk az élet lakomáján.

Szánalmas látvány ez a halálsápadt gyilkos, ez a gyermekagyú óriás, aki éles késsel játszott és gyógyíthatatlan sebet ütött nem csak áldozatán, hanem saját halhatatlan részén is. Hogy elterelje magáról a gyanút és a kamarásokot tehesse meg a gyilkosság vádlottjainak, vissza kellene mennie és vérrel bekennie a két legényt. De ez több, mint amennyire a jelen pillanatban képes. Erre a férfias Lady veszi kezébe a törököt és ő festi be az örököt vérrel. A Lady azt hiszi, hogy egy kis víz le fogja mosni az egész tettet és milyen könnyű lesz akkor. Gondja a legapróbb részletekre kiterjed. Figyelmezteti urát, hogy öltön éji ruhát, nehogy meglássák, hogy le sem feküdtek. Macbeth még mindig lelkiismeretével küzködik: „Ha már bűnöm tudom, jobb volna enmagam nem tudnom.“

A gyilkosságot hamarosan felfedezik, Macduff hozza meg a hírt, megjelenik Banquo is. Macbeth és a Lady kénytelenek a komédiát eljátszani, sőt Macbeth annyira adja a vérig sértettet és föllázadottat, hogy előadja, hogy ő maga vetett véget a két állítólagos gyilkos életének. A Lady ájulást tett, a kastély vendégei között nagy zűrzavar támad, Malcolm, a meggyilkolt király fia, gyanút fog és elhatározza, hogy sietve menekül Angliába. Öccse, Donalbaim, Irlandba készül. A kettő két külön azilumban fogja bevárni, amíg az idők fordulnak és módjuk lesz bizton megállapítani a gyilkos kiletét és megtorolni a vérbűnt.

Macbeth elérte a legmagasabb lépcsőfokot is, amelyet számára a boszorkány jóslata megjelölt. De itt van Banquo, akit a banyák ugyanakkor királyi sarj atyjául üdvözöltek. Ha ez a jóslat is igaz, akkor Macbeth fejére meddő koronát tettek, és a királyi pólcát nem az ő fia, hanem Banquoé fogja örökölni. Hát azért ölte-e meg a kegyes Duncan királyt, hogy Banquo sarjadékának nyisson utat a trónra. Ez nem lehet. Az első véres tett ime megszüli a másikat. Macbeth orgyilkosokat fogad föl, hogy Banquot és fiát eltegyék láb alól. Lady Macbeth is azon

a véleményen van, mint ura, hogy semmit sem nyertek, ha nem élvezhetik nyugodtan tettük gyümölcsét. Közben igyekeznek a királyt is eltéríteni kínzó gondolataitól. E kínzó gondolatok még meg vannak, de a Lady — bizonyosan nem kis csodálatára — egy új Macbethet talál. Egy elszánt, mindenre képes Macbethet, aki elvakult önbizalommal csap az asztalra: „Düljön össze a világ előbb s reszkessen ég és föld, mintsem asztalunkhoz mi félve üljünk s ily rémálmokat vigyünk „yoszolyánkba, melyek éjszakánként gyötornek.“ Este lesz, a nagy lakoma: Halotti tor és király-avatás egyben. Ott ő már vidám lesz és nyájas vendégeihez. De skorpiókkal van szíve tele, mert él még Banquo és fia. A Lady gyengéden símogatja: „De Isten képe bennük sem örök.“ És Macbeth talán halk nevetéssel adja vissza a vigasztalást, mire leszáll az éj, adigra még egy réműletes tett lesz végrehajtva. A Lady kíváncsiskodik: „Mi lesz, mi végrehajtva?“ Mire Macbeth polgárius gyengédséggel és egy kis huncutkodással: „Kis cicám, ne tudj te róla. Majd a kész sikernek tapsolj csak.“

A kastély felé vezető fasorban a gyilkosok útját állják Banquonak és Fleancenak. Az öreg elesik, a fiú megmenekül. A boszorkányok jóslata tehát továbbra is Damokles-kardjaként fog függni a bitorló feje fölött.

A kastély dísztermében terített asztal várja a vendégeket. Macbeth üdvözli a Lordokat és szíves gazdaként vegyül a társaság közé. Közben azonban fogadja a rejtekajtón besurranó gyilkost, aki elmondja, hogy a rájuk bízott vértettnek csak felét tudták elvégezni. Banquo meghalt, biztosan húsz sebszáj fején, halál a legkisebb is, de Fleance él. A király elküldi a gyilkost. Macbeth arcán kiül a gond és az aggodalom, nem tud olyan kedves és kínálkozó lenni, ahogy illenék. Végre felesége biztatására mégis el akarja foglalni a részére fenntartott helyet és egyszerre azt látja, hogy nincs üres hely. Az egyik vendég rámutat az üres székre, de Macbeth arcára halálos rémület ül ki: Banquo szellemét látja. Egyedül csak ő, senki más a vendégek közül, még maga a Lady sem. Nyilvánvaló, hogy ez a vízió egyik szeme annak a látomás-sornak, amely a légi törrel kezdődött el. Abból, hogy sem a Lady, sem a vendégek a kísértetet nem látják, világosan következik, hogy a nézőnek sem szabad látnia. Bármilyen formában jelenik meg a színen Banquo szelleme, az egyfelől csak illúzió romboló lehet, másrészt meghamisítja a költő intencióit. A meggyilkolt Banquo szelleme megjelenésének Macbeth arcán kell tükröződnie. A Lady egészen reálisan fogja föl a helyzetet, ha egyszer meggyilkolták Banquot, akkor pusztá szék csak, amit látsz. De Macbeth makacsul ragaszkodik látomása valóságához:

Nézz oda csak! Nézd, nézd! Mit szólsz ahhoz?
— Hah! Integetsz? Mit bánom? Szólj, ha tudsz!
Ha cinterem s a csontház visszaküldik
Kit eltemettünk: jobb, hogy temetőnk
Az ölyvek gyomra légyen.

Az új Macbeth tehát kénytelen eltérni a réGINEK, a lelkiismerettől mardosottnak, az őRJÖNGŐNEK visszatértét. De most már számára

nincs megállás. Amit ezentúl cselekszik, az tisztán a vis inertiae nyomása alatt cselekszik: „Ugyis már a vért oly mélyen gázlom, hogy talán bajosb az átkelésnél megfordulni most.“ Mindig előbbre törtet a most már céltalan és esztelen vérengzések útján. A jósbanyák szintén elszántsra ingerlik. Az egyik óvja Macdufftól. A másik megnyugtatta, hogy akit anya hozott világra, az neki nem árthat. A harmadik megígéri, hogy addig Macbethet le nem győzik, míg a birnámi erdő meg nem mozdul és nem mássza meg a Dunsinan-hegyet. Ilyképen megnyugtatta, helyesebben félrevezetve, a boszorkányok jóslatától, elhatározza, hogy mindenek előtt Macduff feleségét és gyermekét fogja kardélre hányni. Ezt az elhatározást csakhamar tett követi. A negyedik felvonás harmadik színében a királyi palota kertjében találkoznak egymással Malcolm, a meggyilkolt Duncan király fia, a skót korona jogos örököse, és Macduff. Macduff felszólítja Malcolmot, hogy készüljön fel a zsarnok bitorló elleni döntő háborúra. Macduff Rossetől hallja meg, mi történt családjával. Hogy várára törtek és nejét és gyermekeit legyilkolták. Ösztönszerű mozdulattal a halálra sebzett Macduff kalapját szemébe húzza. Malcolm valósággal megijed tőle: „Ember, ne húzd szemedbe kalapod. Adj szót kínodnak. A szótlan keserv csak balságúja túlfeszült szívednek, mely azt sugdossa szüntelen: „repedj meg.“ Macduffben ezerszeres erővel hat a bosszú vágya a gyilkos bitorló ellen: „Óh nagy ég, szüntesd a távot, szemtől szembe hozd elémbé Skóciának ördögét kardhosszaságra; és ha megmenekszik: nem bánom, akkor engedd el bűnét.“

A tragédia közeledik az alkonyathoz. A Lady alvajáró örült lett, aki öntudatlanul és hangosan árulja el részét ura véres cselekedeteiben. Folyton érzi a vérszagot. Arábiának minden illatszere sem édesíti meg kezét. Macbeth is készül a végre. Dunsinan alatt összevonta Malcolm hű csapatait és készül a döntő harcra Macbeth ellen. A királynak hírül hozzák, hogy felesége meghalt s az egykori szerelmes lovagnak nincs rá más válasza, mint e közömbös szavak: „Halt volna meg később! Ily hírre is lett volna még idő!“ Az élet már nem sokat jelent számára, árnyék, amely jár-ke, egy szegény komédiás, ki egy óra hosszat tombol és dühöng, azzal lelép és szava se hallatik.

Macbeth fokozatosan ráeszmél a banyák jóslatainak csalfaságára. Malcolm elrendeli, hogy minden katona a birnámi erdőben messen le egy galyat és azt emelve hordja. Ime a birnámi erdő megmozdult és megy Dunsinan felé. Macbeth félelmeletben vad dühvel csapkod maga körül: „Szélvész dühöngj, riadj már csatajel, ha esni kell, páncélban hulljak el.“ És most a második jóslat: a harcban szembe kerül Macduffal, aki őt az ütközet kezdete óta halálra keresi. Macbeth mosolyog ellenfele öröklődésén: „Engem varázs véd, asszonytól születtem nekem nem árthat.“ Mire Macduff arcába vágja: „Ess kétségbe hát a varázs felől és dörögje angyalod, kit imádsz füledbe: Macduffot kivágták idő előtt az anyja méhiből.“ De Macbeth nem adja meg magát. Nem hajlandó az ifjú Malcolm lábait csókolni. Ha önmagában meg is tagadta megannyiszor a hőst, mint hős fog meghalni. Megpróbálja a

végsőt, pajzsát felütve, így kiált: „Macduff jövel és átkozott, ki még kettőnk közül először esd: elég!”

*

A Macbeth tragédia 1606-ban keletkezett. Kronológiai célzások körülbelül bizonyossá teszik ezt a dátumot. A tragédia nem lehetett olyan népszerű, mint a Hamlet vagy a Lear, mert először csak a First Folio-ban, tehát 1623-ban jelent meg. Amidőn Shakespeare megérte renaissanceát, a Macbeth tragédiát a legelőkelőbb esztétikusok és kritikusok Shakespeare drámai művéinek élére helyezték. Anélkül, hogy ezekkel az értékítéletekkel polémiába bocsátkoznánk, meg kell állapítanunk, hogy Shakespearenek ez az a tragikai műve, amely legközelebb áll szellemben és világfelfogásban a görög tragikus triász legzseniálisabb tagjához: Aischylos-hoz. Két főszemélyének Macbethnek és a Ladynek alapvető jellemvonása az a monumentalitás, amelyet Aischylos leláncolt Prometheusában és Orestheijában bámulunk. Vannak, akik azért is összehasonlítják e művet a nagy görög tragikus műveivel, mert benne a költő a természet feletti elemeknek döntő szerepet juttatott. Ahhoz azonban, hogy a boszorkányok föllépése a tragédiában a kellő illúziót keltse, magának a költőnek éppen úgy kellett volna hinnie az ilyen emberfölötti lények létezésében, mint ahogy Aischylos nyilván hitt a maga Hephaiosában, Hermesében, vagy Zeusában. Hogy milyen lelki viszonyban van Shakespeare ezekkel a természetfölötti jelenségekkel annak vizsgálatát föntartjuk könyvünk egy más fejezete részére.

Sebestyén Károly

Macbeth. Von Karl Sebestyén. (Aus „Shakespeare“, dem im Druck befindlichen Werk des Autors.)

Analyse der seelischen Entwicklung Macbeth's und der Lady. Zuerst erscheint Macbeth als ein grübelnder, denkender, die Möglichkeiten erwägender Mensch, in dessen Seele der Ehrgeiz noch schlummert, und einen äusseren Ansporn braucht. Bei der Lady ist die Bereitschaft stärker, der Ehrgeiz ungeduldiger. Sie ist es, die ihren zögernden Gatten zu Duncan's Ermordung verleitet. Macbeth verliert das Gleichgewicht seiner Seele, quälende Erscheinungen verfolgen ihn. Als sich die nach dem Mord auftretenden Gewissensbisse legen, sehen wir eine kurze Zeit lang einen entschlossenen, zu jeder Tat bereiten Macbeth; Banquo's Ermordung weckt jedoch die Visionen, die Gewissensqual wieder, die sich bis zum Rasen steigert. Die trügerische Prophezeiung der Hexen beruhigt ihn wieder eine Zeit lang, und er setzt die Reihe seiner blutigen Taten fort. Die Lady verfällt dem Irrsinn und stirbt. Für Macbeth bedeutet das Leben nicht mehr viel. Allmählich erkennt er den Trug der Hexenprophezeiungen. In seiner letzten Szene erwacht der so oft verleugnete Held, und er stirbt als solcher. In seinem Geist und seiner Lebensauffassung steht dieses Werk Shakespeare's Aiskylos am nächsten. Das Hauptmerkmal Macbeth's und der Lady ist die Monumentalität, welche wir in Aiskylos' Werken bewundern.